

جلد

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه کارشناسی ارشد در (الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق
اسلامی)

عنوان:

بررسی فقهی، اقتصادی خمس و زکات و رابطه آن با مالیاتهای حکومتی

استاد راهنما:

دکتر علیرضا اسلامی فر

استاد مشاور:

دکتر عباس توان

تحقیق و نگارش:

حسین نهتانی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره‌مند شده است)

آبان ۱۳۹۱

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان "بررسی فقهی اقتصادی خمس و زکات و رابطه آن با مالیاتهای حکومتی"، قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی توسط دانشجو حسین نهتانی با راهنمایی استاد پایان نامه دکتر علیرضا اسلامی فر تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می‌باشد.

(نام و امضاء دانشجو)

این پایان نامه..... واحد درسی شناخته می‌شود و در تاریخ..... توسط هیئت داوران بررسی و درجه..... به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما:	دکتر علیرضا اسلامی فر	
استاد راهنما:		
استاد مشاور:	دکتر عباس توان	

داور ۱:

داور ۲:

نماینده تحصیلات

تکمیلی:

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب حسین نھتانی تعهد می کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: حسین نھتانی

امضاء

تقدیم به:

همسرم که در نگارش این پایان نامه صبورانه مرا یاری نمود.

سپاسگزاری

از استاد گرانقدر آقای دکتر علیرضا اسلامی فر که بدون راهنماییها و حمایتهایشان این پایان نامه به سر انجام نمی‌رسید و استاد ارجمند جناب آقای دکتر عباس توان که علی رغم مشغله فراوان شغلی هیچگاه از ارائه طریق به اینجانب دریغ نوزیدند و مدیر و اساتید محترم گروه و همچنین کارشناس محترم گروه سرکار خانم اکبری که خالصانه بار زحمات اینجانب را به دوش کشیدند.
...و پدر و مادر عزیزم که با حمایت مادی و معنوی این بزرگواران به اینجا رسیدم.

چکیده:

دردین مبین اسلام مواردی به عنوان مبنای درآمد برای حکومت در نظر گرفته شده است که به اعتقاد شیعه عبارت از: خمس و زکات و انفال است. اگر این اموال، به هر دلیل برای اداره ی جامعه اسلامی کافی نباشد و خمس و زکات به اندازه ی کافی در اختیار ولی امر نباشد و او تشخیص بدهد، به مقتضای ولایت خود می تواند به هر اندازه که مصلحت می داند مردم را به پرداخت مالیات وا دارد و مشروعیت این مالیات حکومتی بر اساس حق ولایتی است که از طرف خداوند برای ولی امر نسبت به جامعه و کشور قرار داده شده است. در این پایان نامه در جهت اثبات این فرضیه که در حکومت اسلامی شیوه برآوردن بودجه به ولی فقیه و فهم عصری او از مفاهیم دینی واگذار شده است مطالبی بیان خواهیم کرد. و خواهیم گفت خمس و زکات برای خود مبنای جداگانه ای دارند و با مالیاتهای حکومتی قابل جمعند و با وجود خمس و زکات هنوز هم نیاز به وضع مالیات است و اینکه تعیین مصادیق زکات از احکام حکومتی است که به دست حاکم اسلامی (ولی فقیه جامع شرایط) و براساس شرایط و مقتضیات هر عصر می باشد. و همچنین در نحوه هزینه کرد خمس نیز حاکم اسلامی بر اساس حق ولایت خود مجاز به دخل و تصرف می باشد.

در ادامه با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی به این سوال که آیا تمام نیاز های مالی حکومت اسلامی باید از راههای تصریح شده در آیات و روایات برآورده شود پاسخ خواهیم داد. انجام این تحقیق از آنجا ضرورت می یابد که اخذ مالیات اسلامی بیشتر از ثروتمندانی که ثروت آنها منحصر در موارد نه گانه زکات نیست می تواند گام موثری در جهت گسترش عدالت اقتصادی و رشد اقتصادی در سایه فقه باشد.

کلمات کلیدی: خمس- زکات - مالیاتهای حکومتی - عدالت اقتصادی - رشد اقتصادی

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

..... ۱ ۱-۱- مقدمه
..... ۲ ۲-۱- تعریف مسئله و بیان سوالات اصلی تحقیق:
..... ۳ ۳-۱- سابقه و ضرورت انجام تحقیق:
..... ۵ ۴-۱- فرضیه‌ها:
..... ۸ ۵-۱- هدف‌ها:
..... ۸ ۶-۱- کاربردهایی از این تحقیق متصور می‌شود:
..... ۸ ۷-۱- استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه:
..... ۸ ۸-۱- نوآوری طرح در چیست؟
..... ۹ ۹-۱- روش انجام تحقیق:
..... ۹ ۱۰-۱- روش و ابزار گردآوری اطلاعات:

فصل دوم: بررسی فقهی مالیات‌های ثابت اسلامی (خمس و زکات)

..... ۱۱ ۲-۱- تعریف مالیات
..... ۱۲ ۲-۲- مفاهیم عمومی مالیات
..... ۱۴ ۲-۳- تاریخچه مالیات
..... ۱۴ ۲-۳-۱- مالیات پیش از اسلام
..... ۱۵ ۲-۳-۲- مالیات در دوران حکومت اسلامی
..... ۱۶ ۲-۳-۳- مالیات در عصر غیبت
..... ۱۷ ۲-۴- پیشینه قانون و مالیات‌ها
..... ۱۸ ۲-۵- انواع مالیات در اسلام
..... ۱۸ ۲-۶- مالیات‌های ثابت اسلامی
..... ۱۸ ۲-۷- زکات
..... ۲۰ ۲-۷-۱- انواع زکات
..... ۲۱ ۲-۷-۲- مصارف زکات
..... ۲۱ ۲-۷-۳- هدف و فلسفه تشریح قانون زکات
..... ۲۳ ۲-۷-۴- معنای زکات در صدر اسلام
..... ۲۶ ۲-۷-۵- اهمیت چشم گیر زکات
..... ۳۰ ۲-۷-۶- ادله وجوب زکات
..... ۳۳ ۲-۷-۷- زکات مخصوص دین اسلام نیست
..... ۳۳ ۲-۷-۸- موارد زکات در روایات معصومین (ع)
..... ۳۴ ۲-۷-۹- موارد مصرف زکات

..... ۳۴	۱۰-۷-۲- آثار فردی زکات
..... ۳۷	۱۱-۷-۲- آثار اجتماعی زکات
..... ۴۱	۱۲-۷-۲- آثار ترک زکات
..... ۴۳	۱۳-۷-۲- بررسی دلایل عدم انحصار موارد نه گانه
..... ۵۱	۱۴-۷-۲- بررسی تاریخ و سیره
..... ۵۱	۱۵-۷-۲- دلایل روایی عدم انحصار زکات بر موارد نه گانه
..... ۵۴	۸-۲- خمس
..... ۵۵	۱-۸-۲- موارد وجوب خمس
..... ۵۷	۲-۸-۲- مصارف خمس
..... ۵۷	۳-۸-۲- بررسی دو دیدگاه مهم در خصوص چگونگی هزینه کردن خمس
..... ۵۹	۴-۸-۲- دلایلها
..... ۶۲	۵-۸-۲- دلیل سوم: اجماع.
..... ۶۳	۶-۸-۲- نقد و بررسی دلایلها
..... ۸۰	۷-۸-۲- سیره ائمه(ع):
..... ۸۳	۸-۸-۲- خمس در دوره غیبت
..... ۸۴	۹-۸-۲- حکم خمس با وجود حکومت اسلامی
..... ۸۸	۱۰-۸-۲- جمع بندی
..... ۸۸	۹-۲- انفال
..... ۸۸	۱-۹-۲- موارد انفال
..... ۸۹	۱۰-۲- جزیه
..... ۸۹	۱۱-۲- خراج
..... ۹۱	فصل سوم: بررسی اقتصادی خمس و زکات
..... ۹۲	۱-۳- جایگاه مالیات در نظام حکومتی اسلام
..... ۹۲	۱-۱-۳- اهداف مالیات در اقتصاد اسلامی
..... ۹۲	۲-۱-۳- ویژگیهای اساسی نظام مالیاتی اسلامی
..... ۹۳	۳-۱-۳- ویژگیهای مالیاتهای اسلامی
..... ۹۶	۲-۳- مبانی فلسفی نظام اقتصادی (با رویکرد خمس)
..... ۹۷	۳-۳- آثار اجتماعی خمس
..... ۹۹	۴-۳- پیوستگی سیستم اقتصادی خمس و اصول اعتقادی
..... ۱۰۱	۵-۳- جایگاه زکات در نظام اقتصادی اسلام
..... ۱۰۳	۶-۳- نقش حکومت در اجرای زکات

.....۱:۴	۷-۳- آماده سازی جامعه
.....۱:۶	۸-۳- تعریف عدالت و ارتباط آن با مالیاتهای اسلامی
.....۱:۶	۹-۳- مقبولیت عدالت
.....۱:۷	۱۰-۳- عدالت اقتصادی در پرتو بعثت پیامبران
.....۱:۷	۱۱-۳- مبنای عدالت در مالیات و زکات
.....۱:۹	۱۲-۳- خمس و عدالت

فصل چهارم: رابطه خمس و زکات با مالیاتهای حکومتی

.....۱۱۳	۱-۴- فلسفه تشریح مالیاتهای متغیر(حکومتی)
.....۱۱۴	۲-۴- مالیاتهای حکومتی؛ مشروعیت یا عدم مشروعیت؟
.....۱۱۶	۳-۴- بررسی نظرات مختلف پیرامون جواز اخذ مالیات حکومتی
.....۱:۲	

فصل پنجم: آزمون فرضیات ۱۲۵

.....۱۲۶	۱-۵- آیا با پرداخت خمس و زکات باز هم نیاز به پرداخت مالیات است؟
.....۱۳۰	۲-۵- دلایلی پیرامون اثبات جواز جعل مالیاتهای حکومتی با توجه به فهم عصری حاکم اسلامی

فصل ششم: جمع بندی و نتیجه گیری

.....۱۳۳	۱-۶- وجوه اشتراک بین مالیات و زکات
.....۱۳۴	۲-۶- جایگزینی زکات با مالیات
.....۱۳۷	۳-۶- جایگزینی مالیات با زکات
.....۱۳۷	۴-۶- آسیب شناسی نظام مالیاتی و راهکارهای اصلاحی
.....۱۳۹	۱-۴-۶- آسیب شناسی نظام مالیاتی
.....۱۳۹	۲-۴-۶- راهکارهای اصلاحی نظام مالیاتی
.....۱۴۲	
.....۱۴۵	۵-۶- پیشنهادهای کلی
.....۱۴۵	۶-۶- پیشنهادهای برنامه‌ای
.....۱۴۶	۷-۶- مراجع
.....۱۴۷	۱-۷-۶- منابع فارسی:
.....۱۵۱	۲-۷-۶- منابع لاتین:

فهرست جداول

..... ۱۱۰	جدول شماره ۱
-----------	--------------

فصل اول

کلیات تحقیق

در دهه های اخیر به موازات دخالت روز افزون دولت و نقش و سهم رو به تزاید آن در اقتصاد، همه کشورها، حتی کشورهایی که به طور سنتی خاستگاه نظریه های مخالف با دخالت دولت در اقتصاد بوده اند، شاهد افزایش بی سابقه وظایف دولت نیز بوده ایم.

دولتها که در قرون گذشته بیشتر موظف به تامین امنیت جامعه و پرداختن به اموری چون اداره دستگاه قضایی بوده اند امروزه وظایفی مانند آموزش و پرورش همگانی، بهداشت، اشتغال، مسکن و... را عهده دار شده اند. به علاوه طرفداران دخالت دولت در اقتصاد تثبیت اقتصادی و سیاستگذاری های مناسب جهت دستیابی به رشد مستمر و جلوگیری از نوسانات شدید را نیز از جمله وظایف دولت می دانند.

از سویی در کشورهای در حال توسعه، رشد و توسعه بدون حضور جدی دولت و ایفای نقش اساسی و محوری خود و اجرای بر نامه ریزی های کوتاه مدت و بلند مدت و تخصیص و هدایت منابع به سوی فعالیتهای مورد نیاز، چندان موفقیت آمیز به نظر نمی رسد.

بدین ترتیب دولتهای جدید ناچار از به کار گرفتن تمامی ابزارها و امکانات ممکن برای تحقق وظایف خود هستند. استفاده کارا از سیاستهای پولی و مالی از جمله مهمترین ابزارهای دولت برای تنظیم فعالیتهای اقتصادی است و از همین روست که بودجه که سابقا تنها غایت مطلوب آن موازنه میان هزینه ها و درآمدها بوده امروزه به یک ابزار سیاستی تبدیل گردیده است.

مالیاتها نیز از جمله ابزارهایی است که در دهه های اخیر نقش مهم و قابل توجهی یافته و مورد توجه و بررسی های فراوان به منظور تحصیل در آمد، تخصیص منابع و توزیع مجدد، مورد استفاده قرار گرفته است و مباحث مالیاتها و آثار اقتصادی آن از مباحث مهم و دامنه دار مالیه عمومی شمرده می شود و جایگاه ویژه ای را در نقش آفرینی اقتصادی دولت احراز کرده است.

نظام موجود مالیاتی کشور ما، حتی پس از گذشت حدود سه دهه از پیروزی انقلاب اسلامی، با مشکلات عدیده ای دست به گریبان است و کماکان از معایب فراوان رنج می برد پیچیدگی و غموض مقررات و قوانین مالیاتی به حدی است که گاه علاوه بر مودیان مالیاتی برای ماموران نیز مبهم می نماید. نظام مالیاتی نه تنها درآمدهای مورد نظر دولت را تامین می کند بلکه امر تولید و تخصیص منابع را نیز با اختلالاتی مواجه می نماید و به عبارت دیگر کارآیی ندارد. همچنین ساختار

مالیاتی فعلی عادلانه نیست. یعنی با اشخاص حقیقی و حقوقی که از نظر در آمد، استفاده از امکانات شرایط مشابهی دارند یکسان عمل نمی‌کند، بلکه در هر مورد رفتاری متفاوت ارائه می‌دهد و در نتیجه کسانی که به هر دلیلی توان بیشتری در فرار از مالیات دارند، از زیر بار مالیات بیشتر شانه خالی می‌کنند. بدین لحاظ کارشناسان و صاحبان مسائل مالیاتی اعتقاد دارند که نظام مالیاتی ایران نیازمند اصلاحات اساسی است و انجام اصلاحات گریز ناپذیر است.

از آنجا که نظام ما یک نظام اسلامی است مناسب است که اصلاحات مذکور در جهت اجرای هر چه بیشتر منویات اسلام صورت پذیرد و در همین راستا تحقیق در نظام مالیاتی اسلام و بروز رسانی زکات و ایجاد رابطه بین مالیاتهای ثابت و مالیاتهای متغیر اهمیت و ضرورت می‌یابد.

این پایان نامه در تلاش است تا با نظر به نظام مالیاتی اسلام و با توجه و در قیاس با ادبیات مالیاتی موجود، ابعاد و جنبه‌هایی از آن را مورد بررسی قرار دهد تا شاید گامی نزدیکتر به سوی تدوین نظام مالیاتی اسلام برداریم. در این نوشتار، نخست مالیاتهای ثابت اسلامی معرفی می‌شود و سپس با ارائه ساختار مربوطه و گنجانیدن آن در ذیل صفات مالیاتی متعارف گرایش اسلام در مالیاتهای ثابت دنبال می‌شود و با توسل به روایات مربوط به مالیات و وظایف حاکم اسلامی و منابع دیگر در دسترس، شاخصه‌ها و معیارهای وضع مالیات ثابت معرفی می‌گردد. بررسی آثار اقتصادی مالیاتهای ثابت و همچنین بحث مهم مالیات‌های متغیر و جایگاه آن از مباحث دیگری است که در پایان مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱ ۴ - تعریف مسئله و بیان سوالات اصلی تحقیق:

یکی از نکات مورد توجه در لزوم به کارگیری مالیاتهای حکومتی با نرخ متغیر، تحقق تعادل اقتصادی از طریق سیاستهای مالی فعال است. خمس و زکات دو نوع مالیاتی هستند که نرخ آنها ثابت است و استفاده از نرخ ثابت مالیات برای تأمین مالی اهداف کلان اقتصادی در نظامهای سنتی که پولهای کاغذی تحقق نیافته بود، کافی بوده است. ولی با ظاهر شدن عدم تعادلهایی که ناشی از فزونی تولید بر مصرف و یا عکس آن است و با توجه به گسترش نقش فعال پول کاغذی و ظهور تورم ساختاری، دخالت مستقیم و مستمر دولت در برنامه ریزیهای اقتصادی برای ایجاد تعادل در رشد و توسعه اقتصادی پدیده‌ای است که امروزه نزد اکثر اقتصاددانان

یک ضرورت مسلم است. بنابراین، مالیات، برداشتی حساب شده و تحت برنامه از درآمد و ثروت ملی برای تحقق سیاستهای متعادل کننده است.

زکات یکی از واجبات عبادی مالی است که در شرع اسلام هم ردیف امر به نماز، مورد سفارش و تأکید قرار گرفته است. مکلف می‌بایست از اموال مخصوصی با نصاب مشخص، بخشی را به مستحقان خاص بپردازد. زکات، یک تکلیف ثابت الهی و عبادت مستقر مالی است که صحت آن منوط به داشتن قصد قربت است و فقدان نیت صالح و انگیزه الهی در این عمل موجب بطلان آن می‌شود.

آثار و برکات زیادی بر زکات مترتب است. فلسفه وجودی آن بر مبنای اصل موازنه اجتماعی است. بر اساس آیه کریمه (کی لا یكونَ دولةً بینَ الأغنیاءِ مِنکم).

«تا این گونه نباشد که ثروت در میان عده خاصی از ثروتمندان شما دست به دست گردد.»

مسائل مستحدثه و نیازمندیهای جدید نه به معنای درماندگی فقه است و نه مستلزم دست زدن به بدعت‌ها و خروج تدریجی از دین بلکه به معنی اجتهاد پویا و تکامل یافته‌ای است که بدون دست کشیدن از اصول بلکه بر اساس همین اصول، فروع را تبیین و پرسشها را پاسخگو باشیم و شاید بیشترین حجم این نیازهای جدید در ابوابی باشد که به اجتماع انسانی و تعاملاتش مربوط است.

خمس یکی از احکام مالی - عبادی است که در اسلام تشریح شده و اجمالاً مورد اتفاق مسلمین است. دلیل اصلی این حکم این آیه شریفه است؛ (وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسُهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبَى وَ الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ) فقهاء عامه خمس را منحصر به غنیمت جنگی دانسته و برخی از آنها به پاره‌ای موارد دیگر گسترش داده‌اند. ولی در فقه شیعه به پیروی از تعالیم اهل بیت علیه‌السلام، این حکم از ابعاد وسیعتری برخوردار است، و در نظام اقتصادی اجتماعی اسلام جایگاه ویژه‌ای دارد.

آنچه از مالیات، در این رساله مورد نظر می‌باشد، مالیات مصطلح و تعریف شده در علم اقتصاد امروزی است نه مالیات به معنی لغوی آن که بی‌شک زکات و سایر وجوهات شرعی را هم شامل می‌شود. مالیات مورد بحث ما همان است که نوعاً در ضمن موضوع مالیه عمومی در نظام اقتصادی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مالیات‌ها در واقع پرداختهایی است که «هویت فردی» جامعه به «هویت جمعی» جامعه می‌پردازد. بر این اساس «فرد» در جامعه می‌پذیرد که به ازای حقوق شخصیه‌ای که از او کم می‌شود، ما به ازایی - اعم از امکانات مادی و معنوی - تحت عنوان «رفاه» از جامعه تحویل گیرد. پس از این تعاریف کلی در خصوص مالیاتهای اسلامی و مالیات به معنایی که گذشت به یک پرسش و اشکال اساسی بر می‌خوریم و آن اینست:

که چرا زکات که پس از نماز، مهم‌ترین فریضه الهی بوده و برای آن، مصارف مختلفی تعیین شده است، در زمره ی اشیایی قرار داده شده که در عصر حاضر در مقایسه با اشیاء و مصادیق دیگر، ثروت ناچیزی به نظر می‌رسد. در این جا سؤال این است که آیا آنچه واجب است مسلمان بپردازد، تنها همین امور یاد شده است و تمامی نیازهای مالی حکومت، باید از راههای تصریح شده در آیات و روایات، برآورده شود؟

یا به مقتضای تغییر و تحول در تشکیلات حکومت و افزایش هزینه های آن، جایز است مالیاتهایی هماهنگ با نیازهای راستین حکومت در این روزگار، بر عهده مردم نهاده شود.

به دیگر تعبیر، همان گونه که شکل حکومت و انتخاب شیوه های مدیریت جامعه اسلامی، با حفظ اهداف و ارزشهای اجتماعی مکتب، بر پایه رهیافتهای علمی و عقلی بشر درخور دگرگونی است، آیا شیوه های برآوردن بودجه حکومت، به حاکم اسلامی و فهم عصری او از مفاهیم دینی واگذار شده است و براساس آن، حکومت اسلامی می تواند با استفاده از اندیشه های بشری، سیستمی را برای برآوردن بودجه، در جامعه به اجرا درآورد؟

۱-۳- سابقه و ضرورت انجام تحقیق:

از زمان تأسیس دولت‌ها در جوامع بشری، دولت مردان همواره برای اداره تشکیلات خود، نیازمند منابع مالی بودند. حاکمان این اموال را یا از راه املاک اختصاصی دولت فراهم می‌کردند، یا از مردم و صاحبان املاک خصوصی، خراج زمین می‌گرفتند و یا از حاکمان محلی و تحت الحمایه خود باج دریافت می‌کردند.^۱ در تاریخ نوشته‌اند در یونان قدیم، دولت از راه دریافت حقوق گمرکی و عوارض‌بندی اداره می‌شده است. امپراتوری روم نیز از راه کشورگشایی‌ها و باج‌هایی که آن سرزمین‌ها می‌پرداختند، تأمین مالی می‌شده است.^۲

در دوره‌های پیشین، رایج‌ترین مالیات‌ها، مالیات بر محصول زمین‌ها و مالیات سرانه بوده است. در اروپا، مالیات سرانه در سال ۱۴۱۷ م، در انگلستان معمول شد و در گروه مالیات‌های غیر مستقیم، چیزی شبیه عوارض گمرکی وجود داشته است. برای اولین بار در سال ۱۷۹۸ مالیات بر درآمد خالص در انگلستان به تصویب رسید.^۳ و به تدریج در قرن بیستم فراگیر شد، زیرا دولت‌ها متوجه شدند بر اثر انقلاب صنعتی و پیشرفت فناوری و بالا رفتن مبادلات بازرگانی و استخراج معادن، بیش‌ترین سهم درآمد ملی، به این سو

^۱ - دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، مبانی اقتصاد اسلامی ص ۳۵۲.

^۲ - حسین پیرنیا، مالیه عمومی، تهران صص ۷ و ۸.

^۳ - حسین پیرنیا، مالیه عمومی، تهران، صص ۳۱ و ۳۲.

متماثل شده است و درآمدی که از ناحیه کشاورزی و محصولات زراعی به دست می‌آید، سهم ناچیزی در درآمد ملی دارد. البته در این قرن، مالیات‌های دیگری هم چون مالیات بر ارث نیز افزوده گردیده است.^۱

تا اواخر قرن نوزده میلادی، مالیات اصلی در ایران، همان مالیات بر درآمد املاک کشاورزی بوده است. بر این اساس، تا آن زمان به ندرت مالیات‌های غیر مستقیم پرداخت می‌شد و مبلغ آن هم ناچیز بود. در سال‌های پایانی قرن نوزدهم، نخست حقوق و عوارض گمرکی در ایران اهمیت زیادی پیدا کرد و پس از آن، به سرعت انواع مالیات‌های غیر مستقیم وضع شد و میزان مالیات، یعنی میزان حقوق و عوارضی که از کالاها دریافت می‌شود، افزون گردید.^۲ مالیات‌هایی که هم‌اکنون در ایران گرفته می‌شود، به دو بخش مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود، البته بیش‌تر درآمد دولت، از مالیات‌های غیرمستقیم دریافت می‌شود.

در باب لزوم بروز رسانی و توسعه مصدافی مالیات‌های حکومتی (زکات و خمس) مطالب و نظراتی توسط علما به بوته نقد گذاشته شده که مختصراً به بعضی از آنها اشاره می‌شود

در کتاب الفقه علی المذاهب الاربعه نقل شده است که از نظر کلیه مذاهب چهارگانه شافعیه، حنفیه، مالکیه و حنبلیه، اوراق نقدی رایج به منزله قائم مقام طلا و نقره و بسان سند دین هستند و مطابق شرایط زکات به آنها نیز زکات تعلق می‌گیرد.^۳ محمدحسین حمزه پور، سیدکاظم صدر و سید محمدعلی کفایی در پژوهشی بررسی مالیات بر شرکت‌ها در ایران براساس الگوی مالیات‌های اسلامی را مورد مطالعه قرار دادند آنها نخست الگوی براساس مالیات‌های اسلامی در صدر اسلام استخراج نمودند، سپس، تطابق و سازگاری نظام سابق مالیات بر شرکت‌ها با آن مورد آزمون قرار دادند. نتایج به دست آمده از تحلیل‌های مختلف از جمله کشش‌های مالیاتی و تحلیل واریانس نشان می‌دهد که نظام سابق مالیات بر شرکت‌ها با الگوی یاد شده تطابق ندارد. این نتایج، بر اساس یک جامعه آماری مرکب از ۱۰۱۰۸ پرونده مالیاتی مربوط به سال ۱۳۷۳ به دست آمده است. به منظور دستیابی بیشتر به کارایی و عدالت اقتصادی که هدف الگوی مالیات‌های اسلامی است، نظام جدیدی برای بخش مالیات بر شرکت‌ها طراحی و میزان تطابق آن با الگوی مورد مطالعه را مورد آزمون قرار دادند. این تطبیق موجب می‌شود که هم، کارایی و عدالت مالیاتی تحقق یابد و هم، درآمدهای مالیاتی دولت کاسته نشود.

^۱ - مدرسی، مقدمه‌ای بر نظام مالیاتی و بودجه در اسلام، ص ۲۱

^۲ - حسین پیرنیا، مالیه عمومی، ص ۹۷.

^۳ - قرضوای، فقه الزکاه ج ۱، ص ۲۷۲.

اکبر کمیجانی و محمدمهدی عسکری به تحلیل نظری آثار اقتصادی زکات و مقایسه آن با مالیه تورمی پرداختند آنها در مقاله‌شان سعی دارند با تحلیل مقایسه‌ای آثار اقتصادی زکات و مالیه تورمی، نتایج وضع این دو نوع مالیات را بر رشد اقتصادی، تورم و رفاه اقتصادی تبیین نمایند. روش بحث کاملاً نظری می‌باشد. پس از بیان نظریات موجود، مقاله‌شان می‌کوشد با تمسک به منابع اسلامی، نظریه منتخب خود را در مورد زکات ارائه دهد. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که تعلق زکات به مال راكد و عدم تعلق آن به سپرده‌های پس‌انداز، می‌تواند موجبات سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی را فراهم آورد، درحالی که اثرات مالیه تورمی بر رشد، چندان قابل اعتنا نمی‌باشد. وجود رابطه مستقیم میان مالیه تورمی و نرخ تورم بر کسی پوشیده نیست، درحالی که زکات از یک سو، نوعی تثبیت‌کننده خودکار اقتصادی و از سوی دیگر موجب چرخش مال از صاحبان ثروت به فقرا و نوعی نظام تخصیص مجدد منابع است.

مجید رضایی در مطالعه‌ای مشروعیت یا عدم مشروعیت مالیات‌های حکومتی را مورد بحث قرار داده است، از آنجا که اهمیت مالیات‌های حکومتی در تامین هزینه‌های دولت کارکرد ابزار سیاست مالی آن در اقتصاد جدید و کمبود مقدار خمس و زکات با توجه به خروج برخی از موارد زکات و گسترش وظایف دولت، اقتصاد اسلامی را بویژه بر اساس فقه شیعه با مشروعیت وضع مالیات‌های حکومتی مواجه ساخته است. بررسی وظایف دولت در صدر اسلام و مقایسه آن با وظایف دولت امروزی نشانگر رشد وظایف دولت در عصر حاضر بویژه بر اساس دیدگاه دولت رفاه را دارد. محاسبه منابع مالی دولت اسلامی، نشان از کمبود منابع با مشکلات مبتنی بر آن دارد. وی در مقاله‌اش، با استفاده از ده راه مختلف فقهی، برای مشروعیت وضع مالیات‌های حکومتی بررسی کرده و امکان مشروعیت آن را اثبات می‌کند.

آیتا محمد مؤمن نیز در مقاله علمی خود به بررسی رابطه‌ی خمس و زکات با مالیات‌های حکومتی بیان می‌دارند، معتقدیم فقط از راه اختیارات ولایت فقیه برای اداره‌ی حکومت اسلامی می‌توان مشروعیت این مالیات‌ها را اثبات نمود، چرا که دلیل خاصی پیرامون آن وجود ندارد و از دلیل‌های زکات نیز نمی‌توان به چنین برداشتی دست یافت.

با توجه به اینکه فقه شیعه با توجه به اجتهاد به یک فقه تکامل یافته و پویا تبدیل می‌شود، لذا می‌تواند پرسش‌های اینچنینی را در مواردی که مربوط به روابط انسانی می‌باشد پاسخ دهد. ضرورت دیگر اینکه، اخذ مالیات اسلامی بیشتر از افراد ثروتمندی که ثروت آنها منحصر در موارد نه‌گانه زکات نیست در مسیر حرکت به سمت برقراری عدالت اقتصادی معقول می‌نماید.

همچنین قانون اساسی ایران هم وضع مالیات را متکی بر قانون دانسته است. بنابراین، وضع آن با توجه به تأیید قانون توسط ولی فقیه مبنای شرعی دارد.

۱ ۴ - فرضیه‌ها:

۱. شیوه برآوردن بودجه حکومت، به حاکم اسلامی و فهم عصری او از مفاهیم دینی واگذار شده است و بر اساس آن حکومت اسلامی می‌تواند با استفاده از اندیشه‌های بشری، سیستمی را برای برآوردن بودجه در جامعه به اجرا درآورد.

۲. با وجود خمس و زکات هنوز هم نیاز به وضع مالیات است. خمس و زکات با مالیاتهای حکومتی قابل جمعند و وجود یکی مستلزم نفی دیگری نیست.

۱ ۵ - هدف‌ها:

تطبیق دو مقوله مالیاتهای حکومتی و خمس و زکات و جهات اشتراک و یا آثار متفاوت و متمایز آنها در وضع قوانین مالی - اقتصادی اسلامی و ملموس کردن وبه روز رسانی مصادیق زکات که نتیجه‌ان توسعه و عدالت اقتصادی در سایه فقه می‌باشد.

۱ ۶ - کاربردهایی از این تحقیق متصور می‌شود:

نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند در اصلاح نظام مالیاتی در سطح وسیعی مفید فایده واقع شود و نقش تعیین کننده‌ای در شکوفایی اقتصادی کشور و توسعه عدالت اقتصادی در کشور ایفا نماید.

۱ ۷ - استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه:

دست اندر کاران نظام مالیاتی، مراکز آموزشی، مجلس شورای اسلامی، نظام اجرایی کلان جامعه

۱ ۸ - نوآوری طرح در چیست؟

تا کنون مباحث پیرامون خمس و زکات بطور جداگانه و از منظر فقهی مورد بررسی قرار گرفته اما در این پژوهش تلاش شده است تا این دو فریضه شرعی و ارتباط آنها با مالیاتهای حکومتی از منظر علم اقتصاد مورد بررسی قرار گیرد و میزان تاثیر آنها در شکوفایی و توسعه عدالت اقتصادی مشخص شود.

۱ ۹ - روش انجام تحقیق:

روش توصیفی، تحلیلی

۱ ۱۰ - روش و ابزار گردآوری اطلاعات:

کتابخانه‌ای - مقالات علمی - سایتهای معتبر علمی